

La incorporació d'una perspectiva interseccional als equipaments culturals de proximitat: identificació d'àmbits prioritaris

Jordi Baltà

TRÀNSIT PROJECTES / CEPS PROJECTES SOCIALS

jordibalta@transit.es

ORCID: 0000-0001-9064-6582

Gigi Guizzo

TRÀNSIT PROJECTES / CEPS PROJECTES SOCIALS

gigiguizzo@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7122-2485

Àngel Mestres

TRÀNSIT PROJECTES / CEPS PROJECTES SOCIALS

amestres@transit.es

Rebut: 30/08/2021

Acceptat: 02/03/2022

RESUM

La incorporació d'una perspectiva interseccional a l'anàlisi i la resposta a les desigualtats i discriminacions ha guanyat presència en els darrers anys, a partir de la constatació que calen aproximacions més complexes en aquests àmbits. Aquest article vol oferir una reflexió i aproximació inicial per tal de traslladar aquestes reflexions a la pràctica dels equipaments culturals de proximitat (centres cívics, ateneus, etc.). Per tal de fer-ho, el text defineix la perspectiva interseccional i les seves implicacions, l'apropa a la realitat de la gestió cultural de proximitat, tot identificant-hi els principals reptes conceptuals i operatius, i conclou amb la identificació dels aspectes de la gestió dels equipaments culturals de proximitat, als quals caldria incorporar la interseccionalitat de manera prioritària: diagnòstic del context, formació, mecanismes de consulta i participació, programació, mediació i processos d'avaluació i aprenentatge. Malgrat la complexitat del procés, l'article suggereix entendre la interseccionalitat com un procés d'aprenentatge progressiu, que pot treure profit d'iniciatives i coneixements ja existents, en àmbits com els drets culturals, la perspectiva de gènere o la gestió de la diversitat.

Paraules clau: interseccionalitat; diversitat; gestió cultural; drets culturals; equipaments culturals

ABSTRACT. *Incorporating an intersectional perspective into local community cultural facilities: identifying priority areas*

The integration of an intersectional perspective in the analysis and response to inequality and discrimination has become frequent in recent years because of the need to develop more complex approaches in these areas. This article aimed to present some initial reflections and approaches to the transfer of this perspective to the practice of local cultural facilities (e.g., community centres). To this end, we provide a definition of the intersectional perspective and its implications and apply it to the practice of local cultural management, including the identification of a range of conceptual and practical challenges. The work concludes by distinguishing a set of priority areas for the mainstreaming of intersectionality as part of the management of local cultural facilities: baseline analysis, training, consultation and participation spaces, programming, mediation, and evaluation and learning processes. Despite the complexity involved in implementing these tasks, we suggest that intersectionality should be understood as a progressive learning process that may take advantage of existing initiatives and knowledge in areas including cultural rights, gender, and diversity management.

Keywords: intersectionality; diversity; cultural management; cultural rights; cultural facilities

SUMARI

Introducció

Interseccionalitat i proximitat

- Què és la mirada interseccional?
- Quins avantatges i aplicacions té?

La interseccionalitat en la vida cultural i les polítiques culturals

- Algunes aportacions recents
- Encaix de la interseccionalitat en alguns discursos en polítiques i gestió cultural local

Reptes i possibles mesures

- Una forma diferent de relacionar-se amb la ciutadania
- El risc de desatenció de les vulnerabilitats en el context post-COVID
- La necessitat d'adaptar les respostes als contextos
- No assimilar les persones als problemes
- Manca de dades

Àmbits prioritaris per a un treball interseccional en els equipaments culturals de proximitat

Referències bibliogràfiques

Nota biogràfica

Autor per a correspondència / Corresponding author: Jordi Baltà Portolés. Trànsit Projectes. Av. Fabregada, 22, planta 3, 08907, l'Hospitalet de Llobregat, Barcelona. jordibalta@transit.es

Citació suggerida / Suggested citation: Baltà, J., Guizzo, G., i Mestres, À. (2022). La incorporació d'una perspectiva interseccional als equipaments culturals de proximitat: identificació d'àmbits prioritaris. *Debats. Revista de cultura, poder i societat*, 136(2), 61-76. DOI: doi.org/10.28939/iam.debats-136-2.4

INTRODUCCIÓ

La incorporació d'una perspectiva interseccional a l'anàlisi de les desigualtats i discriminacions existents en la societat i a la resposta que hi donen les polítiques públiques ha rebut una atenció creixent els darrers anys. Es tracta, sovint, d'una resposta a la constatació que els models vigents de tractament de la diversitat són incomplets i requereixen aproximacions més complexes.

La interseccionalitat ofereix aquesta perspectiva de més complexitat, però aquesta mateixa naturalesa comporta dificultats a l'hora de fer-la operativa. Això s'uneix al fet que, com exposarem al llarg de l'article, la perspectiva interseccional requereix un exercici d'interpretació dels contextos específics en què ha de ser aplicada: no ofereix respostes universals, sinó una «sensibilitat analítica» o una manera de pensar sobre la semblança, la diferència i la seva relació amb el poder (Rodó-Zárate, 2021: 28), que caldrà adequar

a realitats diferents pel que fa a les persones amb qui s'interactua, les relacions que s'hi estableixen i les formes de poder que s'hi palesen.

En aquest sentit, la perspectiva interseccional demana un esforç de reflexió crítica i metodològica per part de les persones responsables d'aplicar-la, tant pel que fa a la mirada envers l'exterior com pel que fa a la mateixa actuació, que pot contribuir a ignorar, reproduir o reforçar formes de discriminació. Aquesta responsabilitat és major en el cas dels serveis i equipaments que compleixen una funció pública. La necessitat de contextualització esmentada abans també fa que, a partir d'un marc de sensibilitat i acció comú, calgui pensar en les implicacions concretes de la interseccionalitat en àmbits específics de l'acció pública, com poden ser les polítiques i la gestió culturals.

Fins ara hi ha poques reflexions específiques pel que fa a la incorporació d'una perspectiva interseccional

en la gestió cultural local. Aquest article es proposa fer-hi una aportació, fent èmfasi en el rol dels equipaments culturals de proximitat, i especialment els anomenats centres culturals polivalents: és a dir, equipaments que, com en el cas dels centres cívics, els ateneus, casals i altres centres similars, es caracteritzen per combinar funcions culturals, socioeducatives i cíviques, ser polivalents també pel que fa a les activitats que acullen (exposicions, cursos, tallers, espectacles de petit format, reunions, debats, etc.), acollir activitats de col·lectius i entitats externes, i treballar des de la proximitat, és a dir amb atenció a la població més propera (en l'àmbit de barri, districte o municipi, segons el cas) i volent establir-hi relacions sòlides (en relació amb això, vegeu, entre d'altres, Miralles i Saboya, 2000; Martínez Illa, 2010; Trànsit Projectes, 2020).

En l'àmbit europeu s'han observat les semblances entre equipaments com els centres cívics, les cases de cultura, les *maisons de quartier*, els *community centres*, els *soziokulturelle Zentren* o les *chitalishtes*, entre altres, que l'Observatori de Polítiques Culturals de Budapest va agrupar sota la definició d'«institucions multifuncionals de cultura local» (Budapest Observatori, 2003; Fundació Interarts, 2005). Per tant, les observacions que ofereix aquest article podrien ser aplicables en part a altres territoris. Alhora, tenint en compte la importància de la contextualització i l'anàlisi *situada* que és necessària en tota reflexió al voltant de la interseccionalitat, cal admetre que les aportacions són aplicables especialment als centres cívics i altres equipaments culturals de proximitat semblants en el context de Catalunya.

L'article busca fer una aportació aplicable a la gestió dels equipaments culturals de proximitat mitjançant la combinació del coneixement teòric, provinent dels estudis acadèmics en l'àmbit de la interseccionalitat i de la gestió i les polítiques culturals de proximitat, i l'anàlisi de pràctiques existents en la gestió dels equipaments culturals. La combinació d'aquestes perspectives creiem que permet cobrir un buit existent fins ara, especialment pel que fa a la comprensió de la interseccionalitat, un marc consolidat sobretot en

el pla teòric, i les seves implicacions concretes en l'àmbit de la gestió cultural. Es tracta, en qualsevol cas, d'una aproximació inicial, que, com s'exposa en el darrer apartat, caldrà aprofundir després a partir de la implementació concreta de noves aproximacions.

Aspectes com la relació amb la població o comunitat de l'entorn i la vocació de contribuir alhora a l'enriquiment de la vida cultural, el foment de la participació ciutadana des d'una perspectiva inclusiva i els processos d'aprenentatge i cohesió social fan que aquests equipaments puguin ser escenaris importants pel que fa a la incorporació de la perspectiva interseccional. Fins ara, en centres cívics, biblioteques i altres equipaments culturals de proximitat, ja hi ha experiències significatives pel que fa a la incorporació de la perspectiva de gènere (vegeu, entre d'altres, Alexanian Meacci i Centre Cívic Sagrada Família, 2019), l'atenció a la diversitat d'orígens o la inclusió de persones amb diversitat funcional. Amb tot, i de la mateixa manera que succeeix en la provisió d'altres serveis i béns públics, aquestes aproximacions segmentades poden ser insuficients davant d'una realitat en la qual les formes de desigualtat i discriminació s'entrecreuen, com han apuntat ja algunes anàlisis (Ajuntament de Barcelona, 2021). Alguns centres ja han incorporat mesures amb una perspectiva interseccional: el Centre Cívic Sagrada Família de Barcelona, per exemple, ho fa en àmbits com la comunicació, buscant generar nous referents que surtin dels rols habituals de gènere i que siguin diversos (Alexanian Meacci i Centre Cívic Sagrada Família, 2019). En aquest mateix sentit, l'article vol fer una aportació inicial per a una mirada més complexa a la diversitat de públics, pròpia de la perspectiva interseccional.

Per tal de fer-ho, començarem situant el concepte, passarem a identificar les implicacions principals que pot tenir la interseccionalitat per a la gestió cultural de proximitat i els reptes que comporta, i clourem l'article amb una identificació dels aspectes de la gestió dels equipaments culturals de proximitat als quals caldria incorporar la interseccionalitat de manera prioritària.

INTERSECCIONALITAT I PROXIMITAT

Què és la mirada interseccional?

L'origen de la reflexió interseccional s'acostuma a situar a finals de la dècada de 1980 als EUA, a partir de la constatació que ni el feminisme (que majoritàriament adoptava una perspectiva *blanca*) ni l'activisme negre (que prenia un punt de vista androcèntric) no recollien l'experiència específica d'opressió i discriminació patida per col·lectius com les dones negres i, en aquest sentit, no reflectien de manera suficient l'heterogeneïtat interna dels grups socials que volien representar: «Així, no es tractava de sumar (seguint una lògica additiva), sinó d'entendre que l'encreuament dels eixos de gènere i raça produeix realitats específiques» (Coll-Planas i Solà-Morales, 2019: 17).

A partir d'aquest marc, la interseccionalitat s'ha desenvolupat mitjançant nombroses aportacions teòriques i pràctiques, que han desembocat en una tradició rica, més que no una teoria coherent, rígida o immutable: així, la interseccionalitat es pot interpretar com «una caixa d'eines per comprendre les desigualtats socials i les discriminacions de manera complexa» (Rodó-Zárate, 2021: 19). La noció de «caixa d'eines» serveix per recordar que, en darrera instància, la interseccionalitat té vocació d'incidir en la realitat de manera pràctica i transformar-la. Aquest caràcter pràctic o aplicat es combina i, d'alguna manera, demana la «sensibilitat analítica» a la qual ens hem referit anteriorment: no es tracta, per tant, únicament de reflexió, encara que la reflexió crítica sigui inherent a la interseccionalitat, sinó d'una reflexió que vol influir en l'acció. Alhora, fins ara hi ha més aportacions al voltant de la interseccionalitat en el pla teòric que no en el pràctic (Coll-Planas i Solà Morales, 2019), un repte que articles amb vocació aplicada com aquest volen contribuir a abordar.

La interseccionalitat posa l'accent en el fet que les diferents dimensions o eixos de discriminació són inseparables i estan interrelacionats (Rodó-Zárate, 2021): la manera com s'experimenta una discriminació per motiu de gènere és determinada,

entre d'altres, per la posició d'una persona pel que fa al seu origen, en la mesura que el fet d'haver viscut un determinat itinerari migratori, o ser persona autòctona en un territori, comporta una vivència de gènere específica, i viceversa. Les interrelacions derivades dels diversos eixos de discriminació que poden ser rellevants en un determinat entorn fan que l'anàlisi interseccional hagi de ser sensible a realitats individuals específiques i comporten que aquest sigui un exercici molt contextual o *situat*, que variarà en funció de les característiques de l'entorn, la seva realitat demogràfica i les expressions de desigualtat i discriminació que hi siguin rellevants.

Així, encara que es pugui fer una llista dels eixos que generalment caldria tenir en compte en una perspectiva interseccional (sexe/gènere; origen/migració; racialització; orientació sexual i identitat de gènere; religió/creences; edat / cicles de vida; diversitat funcional / discapacitat, etc.; vegeu Coll-Planas i Solà-Morales, 2019), també és habitual subratllar que l'atenció a uns eixos o uns altres, i el pes relatiu que s'hi atorgui, dependrà de les circumstàncies socials i institucionals específiques: en determinats països i moments, aspectes com la ideologia o la llengua poden ser factors importants de discriminació, i, en un mateix territori, contextos com l'escola, la llar o l'espai públic poden generar formes diferents de percebre les discriminacions. De nou, la *sensibilitat analítica* pròpia de la mirada interseccional ha d'ajudar a determinar quins aspectes són significatius en cada context, i orientar l'acció d'una manera més pertinent.

Quins avantatges i aplicacions té?

En el marc del projecte europeu Igualtats Connectades (2018-2019), que volia avançar en la implementació de la interseccionalitat en les polítiques locals de no-discriminació, el sociòleg Gerard Coll-Planas i la politòloga Roser Solà-Morales van elaborar una guia que recull, entre d'altres, els avantatges que pot tenir la incorporació d'una perspectiva interseccional en el treball municipal, i que podrien ser aplicables o adaptables també a les polítiques culturals locals i

a l'acció dels equipaments culturals locals.¹ Així, la perspectiva interseccional:

- «Ens mostra els límits d'aquelles pràctiques polítiques que fragmenten la realitat i no permeten abordar les interseccions entre eixos de desigualtat.
- Ens permet anar més enllà de la lògica de les polítiques adreçades a la "ciutadania en general" o a grups específics, que no és efectiva per explicar els matisos i la complexitat de les vides de les persones reals.
- Ens dona eines per a abordar de manera més efectiva, eficient i complexa les desigualtats que es produeixen en el nostre entorn.
- Ens ajuda a reconèixer la diversitat de realitats i necessitats de la ciutadania del nostre municipi.
- Ens avisa de com, des de les polítiques públiques, també es generen biaixos i exclusions, en funció d'aspectes com la definició de les persones destinatàries d'una política o els mecanismes de participació.» (2019: 6)

Des de la pràctica dels equipaments culturals de proximitat, aquestes reflexions alerten del risc tant d'adreçar-se a un *públic* en *general* com de definir públics genèrics en funció de característiques sociodemogràfiques aïllades («la població immigrada» o «les persones amb diversitat funcional», per exemple), comporten adoptar una mirada més complexa i sensible a la diversitat de l'entorn i fan ser conscient que l'equipament mateix també pot, en la manera com defineix la seva relació amb les persones

i comunitats del seu entorn i com hi interactua, reforçar o no les desigualtats i discriminacions existents (Stevenson, 2019). Així mateix, cal veure en la perspectiva interseccional un recurs útil que, més enllà de la reflexió crítica, pot contribuir a millorar la pràctica de l'equipament, com ja apuntàvem anteriorment, en àmbits com la inclusió equitativa, el treball amb les comunitats i l'enriquiment de les activitats culturals i ciutadanes que s'hi duen a terme, especialment des de la perspectiva de la diversitat.

La mateixa guia recordava que la jurista i filòsofa estatunidenca Kimberlé Crenshaw, que el 1989 va encunyar el concepte d'«interseccionalitat», hi ha distingit dues vessants: la «interseccionalitat estructural», que explica com l'encreuament dels eixos de desigualtat distribueix el poder entre grups socials, i la «interseccionalitat política», que mostra com des de l'acció política, tant en les institucions públiques com en l'activisme, es reproduïxen o es combaten les desigualtats interseccionals (Coll-Planas i Solà-Morales, 2019). És aquesta segona vessant la que sembla més interessant analitzar des de la pràctica dels equipaments culturals de proximitat. Es tracta, així, de revisar críticament les pràctiques pròpies, per tal de «preguntar-nos a qui estem deixant fora, fins a quin punt estem reconeixent l'heterogeneïtat dels grups o quines identitats estem contribuint a reforçar» (ibídem: 20).

Així mateix, és important entendre que «(...) en la pràctica, totes les polítiques tenen uns efectes interseccionals», encara que no ho vulguin o no ho explicitin, ja que «tenen impactes en una ciutadania que sempre està travessada per tots els eixos de desigualtat. L'objectiu seria que les polítiques fossin interseccionals de manera conscient (assumint les inclusions i exclusions, establint prioritats...) i que tinguessin com a objectiu combatre aquestes desigualtats que es produeixen com a resultat de l'encreuament d'eixos» (ibídem: 19). Què comporta incorporar la interseccionalitat de manera conscient en la pràctica d'un equipament cultural? Els apartats següents miraran d'aprofundir en aquesta qüestió.

¹ A més d'aportar recomanacions vàlides per a altres institucions i entitats, el projecte Igualtats Connectades va comportar una diagnosi relativa a la incorporació de la interseccionalitat en diversos serveis de l'Ajuntament de Terrassa, així com mesures de formació, debat i acompanyament per avançar en aquest sentit tant en els serveis municipals com en entitats de la societat civil.

LA INTERSECCIONALITAT EN LA VIDA CULTURAL I LES POLÍTIQUES CULTURALS

Algunes aportacions recents

Els darrers anys, han estat múltiples les reflexions al voltant de la dimensió de gènere en la vida cultural i de la necessitat d'incorporar una perspectiva de gènere en les pràctiques de la gestió cultural i de les polítiques culturals. És principalment en aquest marc on també han aparegut, més recentment, algunes aportacions que, sobretot des d'àmbits institucionals i de disseny de polítiques, plantegen la necessitat de fer més complexa la perspectiva de gènere, tot incorporant-hi una mirada interseccional.

L'informe *Towards Gender Equality in the Cultural and Creative Sectors*, publicat el 2021 per un grup de treball format per representants dels estats membres de la UE, incorpora diverses referències a la necessitat d'integrar una perspectiva interseccional a l'hora de fomentar la igualtat de gènere en les polítiques culturals, amb una atenció especial al mercat laboral, la professionalització i les organitzacions del sector cultural. D'entrada, detecta formes de discriminació interseccional específiques dels àmbits culturals, com ara les que pateixen les actrius d'edat avançada o les actrius racialitzades a l'hora d'aconseguir papers en el teatre, la televisió o el cinema, per l'existència d'estereotips i el racisme, que limiten les oportunitats professionals d'aquests col·lectius.

D'altra banda, i pel que fa a les recomanacions, l'informe planteja la necessitat d'incorporar la interseccionalitat en la lluita contra l'assetjament sexual, el sexisme i la violència de gènere, atès que la combinació de diferents formes de discriminació fa que algunes persones puguin ser-hi més vulnerables que altres; la conveniència de recollir dades desagregades en funció de diverses variables, per tal de poder analitzar millor les situacions de discriminació múltiple i abordar-les; la importància d'incorporar una perspectiva interseccional a l'hora de garantir igualtat en la

programació d'activitats culturals, i, en definitiva, la necessitat d'aplicar totes les recomanacions incloses en l'informe amb una perspectiva interseccional, per tal d'«identificar les persones amb marginacions múltiples, que s'enfronten a les barreres més sistèmiques» (OMC Working Group of Member States' Experts, 2021: 117; traducció pròpia). També és significatiu que les conclusions de l'informe suggereixin que caldria abordar, en una publicació posterior, la dimensió interseccional de les polítiques culturals, per tal de poder analitzar de manera més detallada la discriminació que pateixen les persones racialitzades, amb diversitat funcional o amb determinades identitats de gènere.

De manera semblant, un informe sobre cultura i gènere elaborat en paral·lel per representants d'entitats de la societat civil en l'àmbit europeu també remarcava que «els debats al voltant de l'equilibri i la igualtat de gènere s'han d'analitzar mitjançant la perspectiva de la interseccionalitat, com a registre analític adequat per comprendre plenament les formes múltiples i interrelacionades de discriminació que afecten les dones» (Christensen-Redzepovic, 2020: 74; traducció pròpia).

A escala local, és interessant indicar que el Pla de drets culturals aprovat per l'Ajuntament de Barcelona l'any 2021 preveu desplegar pròximament una mesura relativa a la promoció d'una «cultura feminista: dret a una cultura diversa i equitativa», que té com a objectiu avançar en el dret a la participació equitativa i la representació diversa d'identitats culturals des de la perspectiva feminista, aplicant la perspectiva de gènere a tots els àmbits de les polítiques culturals de la ciutat. En aquest marc, també preveu aplicar la perspectiva interseccional «per tenir en compte altres eixos de desigualtat (classe, origen, raça, etc.), a més del de gènere» (Ajuntament de Barcelona, 2021: 34). Entre les línies d'acció que s'hi plantegen, i que s'haurien de concretar en una mesura de govern posterior, hi ha eixamplar

els indicadors d'usos culturals i de gestió pública amb perspectiva de gènere, formar el personal municipal i d'equipaments culturals públics, incorporar la perspectiva de gènere a les activitats educatives dels programes i equipaments culturals municipals i donar impuls i suport al relat amb perspectiva feminista, entre altres coses mitjançant el fet de donar visibilitat a les interseccionalitats. Aquestes propostes haurien de tenir incidència, entre d'altres, en l'acció dels equipaments culturals de proximitat, com ara els centres cívics, tant aquells que gestiona directament l'Administració municipal com aquells que tenen la gestió externalitzada a empreses o entitats sense ànim de lucre.

Encaix de la interseccionalitat en alguns discursos en polítiques i gestió cultural local

Més enllà de la incorporació de la interseccionalitat a les polítiques culturals per a la igualtat de gènere, que, com hem vist, ha estat la perspectiva predominant aquests darrers anys, què aporta una mirada interseccional a la conceptualització i la pràctica dels equipaments culturals de proximitat?

D'entrada, podem relacionar la lluita integral contra les discriminacions que aporta la interseccionalitat amb el compromís envers la igualtat de totes les persones i la seva capacitat d'exercir els drets humans, inclòs el dret de participar en la vida cultural, que és propi de l'acció pública. En aquest sentit, els centres cívics i altres equipaments culturals de proximitat (les biblioteques, per exemple) tenen el compromís de ser espais accessibles, inclusivament i no discriminatoris, que han de vetllar per poder acollir totes les persones. Cal recordar, en aquest sentit, que el compromís amb els drets culturals comporta també analitzar i ser conscient dels obstacles que pot haver-hi perquè determinades persones accedeixin i participin en la vida cultural (CGLU, 2015).

Anant més enllà dels factors que tradicionalment s'han identificat com a obstacles per a la participació en la vida cultural i l'accés als equipaments públics (el preu de les activitats, la distància, l'accessibilitat

física, la falta d'informació, la manca d'hàbits culturals previs, o l'absència d'acompanyants amb qui participar en una activitat, per exemple), la perspectiva interseccional pot ajudar a fer una anàlisi més detallada i complexa d'aquesta realitat, identificar-hi causes subjacents i definir accions per revertir-la. D'alguna manera, es tracta de complementar el compromís creixent amb la igualtat de gènere o amb la no-discriminació per motius d'origen, ja assumits en moltes pràctiques institucionals i operatives, amb una comprensió més àmplia del compromís amb la igualtat, mitjançant una anàlisi holística del conjunt de factors que generen desigualtats i que poden obstaculitzar l'exercici dels drets (UNESCO, 2014). Una mirada interseccional pot facilitar allò que la filòsofa Remedios Zafra ha descrit com la consciència de les múltiples fragilitats existents i el reconeixement de la vulnerabilitat compartida, com a base per a un renovat vincle social (de Montfort, 2021).

Com han afirmat els investigadors de la UAB Nicolás Barbieri i Yunailis Salazar, treballar per l'equitat implica anar més enllà del reconeixement segregat de la diversitat, impulsant espais i moments per compartir les diferències, i, alhora, superar la tendència a treballar des de l'homogeneïtat i «dur a terme intervencions específiques en funció de les diferents necessitats, amb l'objectiu de reduir desigualtats en l'exercici dels drets culturals» (2019: 97-98). És a dir, cal poder interpretar la complexitat de l'entorn i els vectors de diferència i desigualtat que hi incideixen i, a partir d'aquí, desplegar accions que combinin una atenció diversificada amb la generació d'espais de trobada i, d'acord amb el que postulen els drets culturals, reconèixer la capacitat de cada persona de poder determinar quines característiques personals la defineixen.

Així, la perspectiva interseccional es pot i s'hauria de vincular a una interpretació ambiciosa dels drets culturals i de les seves implicacions per a les polítiques i la gestió culturals locals. En aquest sentit, i atès que, com han mostrat diverses de les referències esmentades (CGLU, 2015; Barbieri i

Salazar, 2019; Ajuntament de Barcelona, 2021), els drets culturals ja disposen d'un relatiu *corpus* pel que fa a la seva aplicació pràctica, es dibuixa un escenari en el qual la interseccionalitat es podria incorporar a discursos ja vigents, tot transformant-los i enriquint-los d'acord amb la seva pròpia lògica.

De manera semblant, hi pot haver un encaix entre la perspectiva interseccional i un altre dels discursos que ha incidit en la concepció de les polítiques i la gestió cultural local en les darreres dècades, com és el reconeixement i l'atenció a la diversitat. En aquest sentit, algunes de les aportacions que han reivindicat la incorporació de la interseccionalitat a les pràctiques de la gestió cultural ho han fet des de l'afirmació del compromís amb la diversitat (La Diversa, 2018).

El programa Ciutats Interculturals, una iniciativa del Consell d'Europa que busca promoure la incorporació d'una perspectiva intercultural al conjunt de polítiques públiques de les ciutats del continent, ha reconegut la interseccionalitat com una aproximació emergent, necessària per tal d'enfortir els objectius del programa en matèria d'igualtat, diversitat i interacció ciutadana: «El repte per al futur debat i la pràctica de la integració intercultural és com desenvolupar una narrativa més explícita i clara sobre la relació entre la gestió de la diversitat cultural i la inclusió, i garantir igualtat en tota la gamma de *diversitats*» (Consell d'Europa, 2017: 23; traducció pròpia)

Es podria considerar que algunes de les aproximacions promogudes tradicionalment per aquest programa, que ha abordat principalment la diversitat derivada dels processos migratoris i la seva interacció en entorns urbans, podrien constituir una base per a desenvolupar models interseccionals d'abordatge de la diversitat i les desigualtats urbanes. Ciutats Interculturals ha incidit, per exemple, en la creació d'espais públics inclusius, que afavoreixin la interacció entre persones d'orígens diversos i la seva participació en la cocreació i la cogestió de polítiques, el foment de competències interculturals per a la població en general i per a les persones responsables de la definició

i la gestió dels programes públics en particular, i la lluita contra els mites i els estereotips en relació amb les persones immigrades (per mitjà, entre d'altres, de les anomenades xarxes antirumors). En aquest sentit, la incorporació de la interseccionalitat als equipaments culturals de proximitat podria traduir-se en pràctiques similars, que busquin incorporar un ventall de veus tan diversos com sigui possible a l'hora de definir i gestionar les activitats que s'hi duen a terme, revisant d'aquesta manera els models de governança, i que promoguin narratives vinculades a la superposició d'eixos de desigualtat i discriminació, tot buscant posar en relleu especialment aquelles realitats més amagades i combatent els estereotips que les envolten.

D'aquesta manera, es pot observar com alguns dels discursos ja existents pel que fa a la igualtat de gènere, els drets culturals o la diversitat conflueixen a l'hora de veure en la interseccionalitat un valor afegit, que hauria de permetre apropar-se a l'assoliment d'aquests objectius. Aquesta constatació pot servir per mostrar que la perspectiva interseccional té punts d'encaix amb aproximacions ja visibles en algunes pràctiques de les polítiques i la gestió cultural local. Alhora, cal no oblidar que ens trobem davant d'un paradigma que comporta una revisió crítica i profunda de les maneres de fer, tant pel que fa a l'estructuració interna de les organitzacions i els serveis públics com quant al disseny i la gestió dels programes. En aquest sentit, l'apartat següent analitzarà alguns dels principals reptes que es poden endevinar en aquest procés.

REPTES I POSSIBLES MESURES

Malgrat l'interès que la perspectiva interseccional genera en alguns àmbits i el seu potencial de contribuir a una acció més sòlida en relació amb la lluita contra les discriminacions, els drets culturals i la diversitat, incorporar-la en la pràctica no és un procés senzill. Aquest apartat analitza alguns dels reptes més visibles en aquest sentit, anant dels aspectes més generals i conceptuals als de caràcter més concret i operatiu. Aquesta identificació inicial és important per tal de,

posteriorment, poder definir prioritats de treball.

Una forma diferent de relacionar-se amb la ciutadania

«La interseccionalitat és un repte perquè proposa una mirada que qüestiona dues dinàmiques habituals en les polítiques públiques: dirigir-se a la “ciutadania en general” o a grups socials específics que comparteixen un mateix eix de desigualtat» (Coll-Planas i Solà Morales, 2019: 5). En constatar les limitacions d'aquests models, que, en simplificar la realitat, «generen biaixos i exclusions» (ibídem), la interseccionalitat busca oferir una resposta més complexa, un fet que també requereix transformar la mirada dels serveis públics envers la ciutadania. D'alguna manera, requereix combinar una perspectiva especialitzada (entendre les problemàtiques específiques de la població jove, però també de les dones, les persones racialitzades, etc.) i una d'holística o interrelacionada, que sigui conscient que cap mirada sectorial no és suficient, sinó que cal combinar diferents àrees de coneixement i aproximacions institucionals (Gall, 2014), un fet que s'oposa a la lògica d'especialització sobre la qual ha tendit a organitzar-se l'Administració.

Des de la perspectiva dels equipaments culturals de proximitat, això suposa anar més enllà tant de les propostes pensades per al *públic en general*, que inevitablement en deixaran fora nombroses persones, perquè les desigualtats i discriminacions existents en l'àmbit social faran que algunes persones se sentin menys interpel·lades o bé no disposin de prou recursos, de qualsevol mena, per participar-hi; com dels programes adreçats a col·lectius concrets (joves, gent gran, persones amb diversitat funcional, etc.), si alhora no es té en compte la seva diversitat interna i això no s'integra de manera transversal en el disseny i la implementació dels projectes i en la governança i la gestió dels centres.

Un altre repte que pot derivar d'aquest és la resistència al canvi, entre d'altres aquella que neix de la percepció que, apostant per la interseccionalitat, es poden perdre els avenços fets anteriorment en el tractament de determinades situacions i dimensions de la diversitat (Coll-Planas i Solà-Morales, 2019).

Davant d'això, podria ser recomanable oferir una transició progressiva envers la interseccionalitat que es construeixi sobre iniciatives ja existents en matèria de diversitat de gènere o d'origen, allà on ja n'hi hagi, i que entengui la interseccionalitat com un valor afegit envers aquestes, més que no, o no únicament, com un canvi de paradigma. Malgrat que les aproximacions teòriques a la qüestió remarquin les diferències respecte als models vigents, en la pràctica pot ser convenient partir de les estructures ja existents i entendre aquesta transició més com un nou pas en el camí envers la igualtat i la lluita contra les discriminacions, que no com una ruptura.

El risc de desatenció de les vulnerabilitats en el context post-COVID

(...) [Les] evidències indiquen que els períodes de recessió o d'austeritat afecten de manera desproporcionada les dones. Per exemple, al Regne Unit, després de la crisi financera de 2008, les conseqüents retallades en la televisió van provocar que 5.000 dones abandonessin la indústria, en comparació amb 300 homes. Una preocupació urgent en aquest moment és que la pandèmia de COVID-19 desemboqui en un nou i llarg període de crisi social i financera que es tradueixi en unes conseqüències similars. (...) [Els] moments de crisi poden incrementar la vulnerabilitat dels grups ja marginats (...) (Conor, 2021: 20).

A més d'aquestes apreciacions, extretes d'un informe publicat recentment per la UNESCO, en relació amb la dimensió de gènere i, de manera més general, amb el risc que els grups més vulnerables retrocedeixin en l'atenció pública en el context posterior a la crisi, en altres entorns també hi ha hagut alertes similars pel que fa a la situació de les persones amb diversitat funcional i el risc de patir retrocessos en els recursos i l'atenció que es dediquen al seu accés a les activitats culturals (vegeu, per exemple, Miller, 2020).

En aquest sentit, la incorporació d'una perspectiva interseccional requereix entendre que les respostes institucionals a la crisi han de consistir a abordar el conjunt de desigualtats i discriminacions existents,

més que no donar-hi respostes genèriques que abordin les necessitats socials, econòmiques i culturals des d'una mirada estandarditzada. És a dir, el fet que la situació actual requereixi donar resposta a més demandes de més persones no hauria de comportar que les respostes siguin iguals per a tothom i desatenguin tant la diversitat de casuístiques com els graus diferents de necessitat que hi ha en aquest moment.

Iniciatives com el Pla de drets culturals de Barcelona, en la mesura que s'hi incorporen una perspectiva de gènere, altres reflexions al voltant de la diversitat i les desigualtats i el compromís de treballar des de l'òptica interseccional, ja avancen en aquesta direcció. Serà important traslladar aquesta mateixa reflexió pel que fa a equipaments, i dotar-la dels recursos pertinents.

La necessitat d'adaptar les respostes als contextos

Com ja hem explicat, la interseccionalitat requereix adoptar una sensibilitat analítica que caldrà adaptar a realitats concretes, en un exercici contextual o *situat*. Ofereix unes orientacions generals, però no dona respostes tancades, sinó que demana que les institucions i entitats responsables d'una intervenció determinin els procediments adequats per traslladar aquestes orientacions a la pràctica. És, d'alguna manera, una *caixa d'eines flexible*, que ens empeny a mantenir-nos oberts a noves possibilitats.

Des de la perspectiva de la gestió cultural, això comporta incrementar la capacitat d'interpretar el context i de dialogar amb la ciutadania. Requereix programes especialment mal·leables, que dediquin temps i recursos a la diagnosi, incorporant-hi elements participatius. També demana especial cura en la naturalesa dels processos de relació amb l'entorn, tot aportant-hi reflexions crítiques que permetin detectar elements discriminatoris en la mateixa pràctica: en els canals de comunicació utilitzats (qui se'n queda fora si utilitzem eines digitals, per exemple, o bé les implicacions de fer servir una llengua o una altra), en els espais i horaris en què es duen a terme les activitats, en els formats i tipus d'activitats oferts (tallers, debats,

projeccions, espectacles, etc.), etc. Inevitablement, adquirir aquesta sensibilitat i capacitat crítica hauria de comportar processos adequats de formació del personal, per tal d'abordar, entre d'altres, les formes de desigualtat i discriminació menys visibles, i la manera com se sobreposen els diferents eixos de discriminació tot generant situacions difícils de detectar.

Un aspecte relacionat amb aquest, i també de difícil resolució, implica abordar allò que l'activista feminista i doctora en Geografia Maria Rodó-Zárate ha anomenat la «relacionalitat entre els llocs» (2021: 68). Aquest concepte comporta entendre que les dinàmiques i discriminacions interseccionals estan determinades tant pel lloc on succeeixen (l'espai públic, la llar, l'escola, un centre cultural), que genera problemàtiques específiques, com per relacions de producció, reproducció i poder existents en altres llocs, que també incideixen en les dinàmiques de discriminació. Així, un equipament cultural és, alhora, un espai on s'estableixen determinades relacions d'igualtat o desigualtat i un entorn que es veu afectat per dinàmiques d'igualtat i desigualtat existents al barri, el municipi, el país i globalment: com explica la mateixa autora, «no es pot entendre la situació de precarietat de treballadores de la llar a Barcelona si no s'entén la situació en el terreny transnacional, les cadenes globals de cura (...) o la situació específica a, per exemple, Bolívia» (ibídem: 68-69), i el mateix es podria dir pel que fa a entendre les dinàmiques de participació cultural a la ciutat si no s'atenen qüestions com les pautes d'educació, socialització i accés a les institucions culturals als països d'origen de la població que hi resideix.

La complexitat d'aquestes reflexions pot conduir a la paràlisi (Coll-Planas i Solà-Morales, 2019). Amb tot, sembla més útil, de nou, entendre la incorporació de la interseccionalitat com un procés d'aprenentatge. També sembla convenient fomentar un major diàleg entre serveis i equipaments de diversa naturalesa (educatius, sanitaris, econòmics, socials, culturals), per tal de desenvolupar mirades més polièdriques a l'hora d'interpretar el context i incidir-hi. Des dels equipaments culturals de proximitat, potenciar el

treball de mediació, és a dir aquell que pot facilitar la connexió entre el centre i el seu entorn i afavorir-hi l'accés i la participació, també apareix com una mesura necessària.

No assimilar les persones als problemes

«Sovint es problematitzen situacions o grups socials que no són el problema i es construeixen estratègies que impliquen culpar la víctima: “ser migrant és un problema o el problema és la Llei d'estrangeria i l'Europa fortalesa?”. Per exemple, en el cas de joves que han comès alguna infracció, no només es determina que el seu comportament és un problema, sinó que s'assimila la persona amb el problema» (Coll-Planas, Solà-Morales, i García-Romeral, 2021: 20).

La interseccionalitat comporta reconèixer la superposició de diverses dimensions en la identitat de la persona, de manera que cap d'aquestes no esdevé l'únic element definidor, ni l'únic que pot generar desigualtat ni discriminació. Això també implica entendre que cap col·lectiu definit en funció de gènere, origen, creença o classe no és homogeni, atès que cadascuna de les persones que en forma part té, alhora, moltes altres característiques. La multiplicitat de circumstàncies que se'n desprèn, i la mirada crítica envers la realitat i les maneres en què el poder i l'opressió poden generar situacions de desigualtat i discriminació, comporta que calgui analitzar les problemàtiques socials mitjançant mirades superposades, i evitar simplificar-les a partir de criteris d'anàlisi únics.

En aquest sentit, la crida que Coll-Planas, Solà-Morales i García-Romeral fan a no assimilar les persones als problemes exigeix abordar, per exemple, els aspectes estructurals que poden dificultar l'accés o la participació en les activitats culturals (la manca de temps o de recursos econòmics derivats del context socioeconòmic; la distància respecte als espais institucionals, que pot ser producte de la naturalesa dels processos d'educació i socialització i de la imatge que transmeten els equipaments; els canals de comunicació utilitzats...), la manera com s'ha configurat tradicionalment l'oferta d'activitats en aquests equipaments (quines dimensions de la diversitat hi tenen representació, i de

quina manera això contribueix a generar determinats imaginaris i a ocultar determinats eixos o dimensions de la vida social), etc.

Si bé aquesta aproximació comporta posar l'accent, de manera substancial, en la manera com el centre es relaciona i aborda determinades problemàtiques o temàtiques (els drets culturals o la diversitat, per exemple) i dedicar menys atenció, en un primer moment, a definir els públics en funció de les seves característiques externes, no cal entendre-la com una crida a prestar menys atenció a les persones. Més aviat al contrari: l'abordatge de problemàtiques com les esmentades hauria de comportar un diàleg amb les persones afectades, en sentit ampli (públics, personal propi i contractat, entitats col·laboradores, altres agents de l'entorn, etc.), que permeti reconèixer les experiències individuals de manera plural. Així, sembla convenient avançar envers models d'escolta activa i participació en el si dels equipaments, que, a més de poder servir per enriquir la definició de les activitats i la missió, concepció i governança dels centres, també poden contribuir als processos d'aprenentatge del personal, afavorint una millor comprensió dels diversos aspectes relacionats amb les discriminacions i la interseccionalitat.

Manca de dades

(...) [Un] nombre important de característiques personals que es recullen en les diverses normes de drets humans aplicables a l'Estat espanyol com a categories especialment protegides davant de la discriminació no es recullen en cap cas com a dades de les característiques personals d'aquells que habitem al territori espanyol (...) (Castilla, 2020: 11; traducció pròpia).

En aquest informe recent, el jurista Karlos Castilla adverteix que, atès que a l'Estat espanyol mai no es recullen dades estadístiques sobre la raça, les creences o l'origen ètnic de les persones, és difícil que les administracions puguin desenvolupar aproximacions interseccionals de manera exhaustiva i adequada. L'anàlisi, a partir d'una enquesta a nombrosos serveis públics, apunta que l'absència d'aquestes dades

es justifica oficialment per tal d'evitar situacions discriminatòries, un fet que, segons l'autor, equival a «[reconèixer] de manera expressa (...) el racisme, l'homofòbia, la xenofòbia i la intolerància religiosa, política i ideològica incrustats en les institucions públiques i, sens dubte, també en grans sectors de la societat» a l'Estat espanyol (ibídem: 14-15; traducció pròpia), un fet que contrasta amb les recomanacions de la UE i amb els models vigents en altres països d'Europa.

Aquestes reflexions fan referència al tractament de dades per part de l'Administració pública en conjunt. No comporten, necessàriament, que sigui desitjable que els equipaments culturals gestionin dades de les seves persones usuàries desagregades segons múltiples dimensions. Tant per motius jurídics com de capacitat operativa, i d'eventual utilitat, sembla poc pràctic plantejar-ho en aquests termes. En qualsevol cas, millorar la disponibilitat i l'ús de les dades és una qüestió important des de la perspectiva de la gestió cultural local, que, entre d'altres, ha de permetre identificar i comprendre millor els obstacles que troben determinats segments de la població per a la participació en la vida cultural, i elaborar polítiques i programes que els abordin (CGLU, 2015). L'abordatge de les desigualtats, de fet, ha estat una qüestió central en diverses aproximacions metodològiques a la participació cultural impulsades en els darrers anys (Domènech i Partal, 2020; Institut de Cultura de Barcelona, 2020). En aquest sentit, i tot recordant que els equipaments culturals gestionen dades relacionades, entre d'altres, amb el gènere o l'edat de les persones inscrites a les seves activitats, sí que apareixen diverses qüestions significatives en relació amb la disponibilitat de dades i la seva utilització: de quina manera podem determinar que un equipament ofereix un accés equitatiu a persones de característiques diverses? Com podem avaluar, si escau, les millores assolides pel que fa al foment de la igualtat i la lluita contra les discriminacions? Caldria millorar la recollida de dades per reconèixer-hi més diversitat (més opcions pel que fa a la identitat de gènere, per exemple) i per preveure-hi més variables, en el marc del que

permeti la llei? Disposem dels recursos necessaris i de les capacitats per gestionar i treure profit de les dades existents? Hi ha mecanismes viables per compartir dades amb altres serveis públics?

Havent analitzat les motivacions i els reptes, l'apartat següent formularà algunes propostes per avançar en la pràctica en aquest àmbit.

ÀMBITS PRIORITARIS PER A UN TREBALL INTERSECCIONAL EN ELS EQUIPAMENTS CULTURALS DE PROXIMITAT

Com apuntàvem al principi, aquest article vol fer una aportació inicial per a un procés de reflexió i aprenentatge que caldrà prosseguir i que, sobretot, s'hauria d'enriquir a partir de les pràctiques concretes dels equipaments. A partir de les reflexions dels apartats anteriors, aquest darrer capítol planteja alguns àmbits prioritaris per tal d'avançar en la incorporació de la perspectiva interseccional als equipaments culturals de proximitat. Cal interpretar aquestes propostes des de la idea, ja esmentada, que la integració de la interseccionalitat hauria de ser un procés d'aprenentatge progressiu, que, sempre que sigui possible, hauria de treure profit d'iniciatives i coneixements ja existents en matèries com el gènere o la diversitat d'òrgens. També és evident que el grau concret i la velocitat de desenvolupament d'aquestes propostes quedaran condicionats per aspectes com ara les prioritats polítiques, atès que en un elevat nombre de casos aquests equipaments tenen titularitat pública, i els recursos econòmics, humans i tècnics disponibles.

Atesa la necessitat de reflexionar críticament sobre l'equipament, el seu entorn i la manera com es relacionen, una primera mesura necessària és fer una diagnosi del context que, entre d'altres, valori si aspectes com la diversitat del personal que hi treballa i les seves pràctiques poden ser factors que reforcen pautes de discriminació, com han apuntat diversos estudis (Jancovich, 2017; O'Brien, 2019), abordi experiències existents en matèria de foment de la igualtat i lluita contra les discriminacions (en

l'accés i el desenvolupament de públics, la programació d'activitats, etc.), analitzi dades relacionades amb les persones usuàries (qui hi participa, qui no, etc.), reconegui els elements més significatius de desigualtat i discriminació del territori d'incidència del centre, abordi els principals àmbits de treball de l'equipament (programació, acollida d'entitats i activitats, comunicació, etc.), identifiqui possibles col·laboracions i formuli propostes de millora. Sembla convenient que aquesta diagnosi sigui participativa i impliqui diverses figures relacionades de manera directa o indirecta amb la vida de l'equipament (personal, persones usuàries, administració responsable, persones o entitats col·laboradores o residents, centres de l'entorn, etc.). Coll-Planas i Solà-Morales (2019) plantegen diverses qüestions per a la diagnosi d'una institució pública, que es poden traslladar, degudament adaptades, a les característiques d'un equipament cultural.

En segon lloc, caldrà preveure mesures de formació que combinin la comprensió de la interseccionalitat en termes conceptuals amb l'aportació d'eines concretes i l'intercanvi d'experiències amb altres equipaments i serveis que treballin en relació amb la interseccionalitat i els eixos que hi incideixen. Pot ser especialment indicat fer formacions conjuntes amb agents de l'entorn de l'equipament, per tal d'afavorir un reconeixement compartit dels reptes, un intercanvi d'experiències i la definició de propostes conjuntes. Entre els aspectes que caldria abordar hi ha la detecció i l'abordatge de formes poc visibles de discriminació i el desenvolupament de competències de sensibilitat envers la diversitat.

La necessitat d'abordar l'equipament com un element que pot, alternativament, reforçar o contribuir a combatre les discriminacions, i la interpretació de la interseccionalitat com un procés d'aprenentatge, que demanarà revisions periòdiques, fa que un tercer àmbit d'incidència hagin de ser els mecanismes de consulta, participació i governança dels equipaments. Igual com s'ha esmentat en la diagnosi inicial, seria convenient fer de la participació per part de múltiples agents un element transversal de la manera com s'interpreta el centre. Una participació que, és bo recordar-ho,

ha d'anar acompanyada de mecanismes adequats de transparència i de garanties que els processos de consulta conduiran a algun tipus de resultat, en la manera que sigui pertinent en cada cas. Com ha exposat l'investigador cultural Sergio Ramos Cebrián (2021), la veritable incorporació de la proximitat i els drets culturals a les polítiques culturals ha de comportar una revisió dels models organitzatius. També serà important incorporar a aquests processos entitats o representants de col·lectius que puguin aportar veus diverses, tot evitant interpretar-les com a portaveus úniques dels àmbits que representen, atesa la seva diversitat interna. Entendre la participació com un element transversal comporta plantejar que hi hagi mecanismes participatius a diferents escales (pel que fa a aspectes generals del centre, a projectes o àmbits concrets, etc.), i que periòdicament es puguin revisar tant la composició dels ens participatius, per tal d'assegurar-hi una diversitat i dinamisme suficients, com les seves pràctiques (per assegurar que aspectes com els horaris de les reunions o els llocs on es fan no dificultin la participació de determinades persones, per exemple).

Un quart àmbit d'incidència el configura la programació del centre. Aquí, assumir una mirada interseccional hauria de comportar, d'una banda, un esforç envers la diversitat en la programació d'activitats, sensible a la pluralitat de realitats i formes d'identificació existents en l'entorn. També sembla convenient entendre l'equipament com un espai de trobada, que permeti a persones diverses reconèixer-se en la seva pluralitat i poder dialogar i participar conjuntament amb altres en processos d'aprenentatge, creació i producció. També sembla convenient reforçar la presència dels continguts relacionats amb la diversitat i la lluita contra la discriminació en l'oferta educativa del centre, com a expressió del compromís de l'equipament en aquest sentit, i entenent que l'aproximació interseccional ha d'anar molt més enllà del centre. En conjunt, aquesta aproximació interseccional en la programació pot comportar que es potenciïn les activitats amb caràcter de procés i amb continuïtat (tallers, cursos, desenvolupament de projectes creatius, acollida d'entitats, etc.), més que no aquelles que se

centrin en l'exhibició puntual i que facilitin menys la participació per part de la ciutadania. En tot cas, tant pel que fa a les dimensions de la diversitat que es visualitzaran en la programació com pel que fa als formats de les activitats, pot ser adequat buscar un equilibri complementari amb les propostes fetes en altres equipaments del mateix territori (altres centres cívics d'un mateix districte, per exemple, que poden especialitzar-se en àmbits diferents i complementaris). Els recursos i l'estructura d'un equipament poden dificultar atendre totes les necessitats del seu entorn, però el centre pot fomentar la inclusió si evidencia que comprèn les necessitats de la comunitat que l'envolta i estableix col·laboracions amb altres equipaments semblants.

Una qüestió important per afavorir la comprensió de l'equipament com a espai de trobada és l'existència de canals de mediació amb l'entorn i de col·laboració amb altres entitats, que apareix com un cinquè àmbit clau d'intervenció. En aquest sentit, i com hem explicat, la necessitat d'interpretar el context de manera complexa, de poder detectar formes de desigualtat i discriminació poc visibles i d'avançar envers equipaments més accessibles i inclusivament fa recomanable incrementar els recursos que es destinen

tant al treball fora de l'equipament, per detectar casuístiques i atreure públics, com a les col·laboracions amb agents educatius, socials, de salut o d'altres àmbits que aportaran noves mirades.

Finalment, com s'ha explicat abans, és important abordar la disponibilitat i la gestió de dades i, de manera més general, afavorir processos d'avaluació i aprenentatge continuat per part del centre. En la mesura que sigui possible, és desitjable disposar de dades desagregades en aquelles dimensions que siguin significatives i viables (gènere, edat, nacionalitat, etc.). I, especialment, serà necessari garantir que les dades existents s'utilitzin en la pràctica per afavorir l'aprenentatge del centre, detectar mancances pel que fa a la inclusió de la diversitat i el foment de la igualtat i definir noves accions que contribueixin a aquest procés.

A partir d'aquestes aportacions, confiem poder contribuir a un procés necessari i enriquidor, i que hauria de servir per reforçar el paper dels equipaments culturals de proximitat com a espais de foment de la participació en la vida cultural i de contribució a una societat més diversa, plural i compromesa amb la lluita contra les discriminacions.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Ajuntament de Barcelona (2021). *Fem Cultura: Pla de Drets Culturals de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de https://www.barcelona.cat/barcelonacultura/sites/default/files/pla_drets_culturals_mesura_pautes_v19.pdf
- Alexanian Meacci, A., i Centre Cívic Sagrada Família (2019). *Recomanacions per a la incorporació de la perspectiva de gènere en els centres cívics, a partir de l'experiència del Centre Cívic Sagrada Família del Districte de l'Eixample*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona – Districte de l'Eixample. Recuperat el 25 de febrer de 2022 de <https://ajuntament.barcelona.cat/centrescivics/sites/default/files/guialila2019.pdf>
- Barbieri, N., i Salazar, Y. (2019). *L'equitat en les polítiques culturals. Estudi de casos amb metodologia de recerca participativa*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <https://llibreria.diba.cat/cat/libro/l-equitat-en-les-politiques-culturals-estudi-de-casos-amb-metodologia-de-recerca-participativa-61960>
- Budapest Observatory (2003). *Socio-cultural Activities and their Institutions in Europe: The rationale of a projected International research* (en línia). Recuperat el 25 de febrer de 2022 de <http://budobs.org/other-projects/socio-cultural-institutions.html>

- Castilla, K. (2020). *Datos para la identificación de interseccionalidades en el Estado español: ¿una misión imposible hoy?*. Barcelona: Institut de Drets Humans de Catalunya. Recuperat el 6 d'agost de 2021 de <https://www.idhc.org/ca/recerca/publicacions/discriminacio-intolerancia-i-odi/dades-per-a-la-identificacio-d-interseccionalitats-a-l-estat-espanyol-una-missio-impossible-avui.php>
- CGLU [Ciutats i Governos Locals Units] (2015). *Cultura 21: Accions. Compromisos sobre el paper de la cultura a les ciutats sostenibles*. Barcelona: CGLU. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de https://agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/c21_2015web_cat.pdf
- Christensen-Redzepovic, E. (ed.) (2020). *Gender Equality: Gender Balance in the Cultural and Creative Sectors. Brainstorming Report Reflecting Group Discussions During Voices of Culture Session, Prague, 4-5 September 2019*. Voices of Culture. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <https://voicesofculture.eu/2020/02/25/brainstorming-report-gender-balance-in-the-cultural-and-creative-sectors/>
- Coll-Planas, G., i Solà-Morales, R. (2019). *Guia per incorporar la interseccionalitat a les polítiques locals. Igualtats Connectades: Interseccionalitat a les polítiques públiques locals*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, Universitat de Vic i CEPS Projectes Socials. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <https://igualtatsconnect.cat/wp-content/uploads/2019/06/Publicacion-Igualtats-Connectades.pdf>
- Coll-Planas, G., Solà-Morales, R., i García-Romeral, G. (2021). *Aplicació de la interseccionalitat en les polítiques i serveis d'igualtat i no discriminació: reflexions crítiques i recomanacions*. Barcelona: Institut de Drets Humans de Catalunya. Recuperat el 6 d'agost de 2021 de <https://www.idhc.org/arxius/recerca/Intsersec-cat-1.pdf>
- Conor, B. (2021). *Género & Creatividad: Progresos al borde del precipicio*. París: UNESCO. Recuperat el 6 d'agost de 2021 de <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375713>
- Consell d'Europa (2017). *New paradigm Intercultural Cities: Bridging the equality, diversity and inclusion agendas / Nuevo paradigma Ciudades Interculturales: Conectando las agendas de igualdad, diversidad e inclusión*. Estrasburg: Consell d'Europa. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <https://rm.coe.int/new-paradigm-intercultural-cities-bridging-the-equality-diversity-and-/1680969356>
- De Montfort, J. S. (26 d'abril de 2021). Remedios Zafra: «El entramado sobre el que construimos nuestras vidas requiere de una compleja articulación social que no podemos dar por sentada». *The Objective*. Recuperat el 30 d'agost de 2021 de <https://theobjective.com/further/remedios-zafra-fragiles-cel-entramado-sobre-el-que-construimos-nuestras-vidas-requiere-de-una-compleja-articulacion-social>
- Domènech, M., i Partal, A. (2020). *Enquesta de participació i hàbits culturals: Informe i proposta d'enquesta*. Barcelona: Centre d'Estudis i Recursos Culturals. Recuperat el 25 de febrer de 2022 de <https://cercles.diba.cat/cgi-bin/koha/opac-retrieve-file.pl?id=ccad703ab7e6bc933401f494ccb34ed5>
- Fundació Interarts (2005). *Centres Culturals Polivalents: conceptes i models a Europa*. Barcelona: Centre d'Estudis i Recursos Culturals. Recuperat el 25 de febrer de 2022 de <https://www.diba.cat/documents/326398/11033687/Centres+culturals+polivalents%2C%20conceptes+i+models+a+Europa+2005.pdf/95aa6b2b-f96e-4210-8d80-0ec97200e339>
- Gall, O. (2014). Interseccionalidad e interdisciplina para entender y combatir el racismo. *Inter Disciplina*, 2(4), 9-34.
- Institut de Cultura de Barcelona (2020). *Enquesta de participació i necessitats culturals de Barcelona: Procés d'elaboració i anàlisi de resultats*. Barcelona: ICUB. Recuperat el 25 de febrer de 2022 de https://barcelonadadescultura.bcn.cat/wp-content/uploads/2020/02/EnqCultura2019_Informe_CA.pdf
- Jancovich, L. (2017). The participation myth. *International Journal of Cultural Policy*, 23(1), 107-121. doi: 10.1080/10286632.2015.1027698
- La Diversa (2018). *Escenari de Dones: I Jornada sobre la situació de les dones en el sector cultural. Resum*. Document PDF.
- Martínez i Illa, S. (2010). *Pla d'equipaments culturals de Catalunya 2010-2020*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de https://cultura.gencat.cat/web/.content/dgcc/08_Serveis/Publicacions/documents/arxiu/pec_26_01_11.pdf
- Miller, A. (2020). *Slump in disabled audiences' confidence presents major problem for the arts sector*. Recuperat el 6 d'agost de 2021 de <https://www.indigo-ltd.com/blog/act-2-confidence-of-disabled-audiences>
- Miralles, E., i Saboya, M. (2000). *Aproximaciones a la proximidad: tipologías y trayectorias de los equipamientos en Europa y en España*. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <http://www.laxarxa.cat/altres/noticia/b-aproximaciones-a-la-proximidad-tipologias-y-trayectorias-de-los-equipamientos-en-europa-y-en-espana-b-1-part>
- O'Brien, D. (2019). The cultural policy puzzle: Is cultural policy a problem or a solution for social inequality?. *IPPR Progressive Review*, 26(2), 135-143. <https://doi.org/10.1111/newe.12159>

- OMC (Open Method of Coordination) Working Group of Member States' Experts (2021). *Towards Gender Equality in the Cultural and Creative Sectors*. Luxemburg: UE. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/36e9028b-c73b-11eb-a925-01aa75ed71a1>
- Ramos Cebrián, S. (2021). *Espacios activos y derechos pasivos: Una historia no resuelta en las políticas culturales de proximidad* (tesi doctoral en xarxa). Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya, Catalunya. Recuperat el 25 de febrer de 2022 de <https://www.tdx.cat/handle/10803/672418#page=1>
- Rodó-Zárate, M. (2021). *Interseccionalitat: Desigualtats, llocs i emocions*. Manresa: Tigre de Paper.
- Stevenson, D. (2019). The cultural non-participant: critical logics and discursive subject identities. *Arts and the Market*, 9(1), 50-64. doi: 10.1108/AAM-01-2019-0002.
- Trànsit Projectes (2020). *Pla estratègic dels centres cívics de Vic*. Barcelona i Vic: Diputació de Barcelona i Ajuntament de Vic. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de https://www.diba.cat/documents/326398/304055299/Pla+Centres+Civics+Vic_2020.pdf/40a18d87-1726-1825-491d-cdd96dfcc199?t=1604652770148
- UNESCO (2014). *Igualdad de Género. Patrimonio y Creatividad*. París: UNESCO. Recuperat el 5 d'agost de 2021 de <http://www.unesco.org/culture/Gender-Equality-and-Culture/flipbook/es/mobile/index.html#p=1>

NOTA BIOGRÀFICA

Jordi Baltà

Màster en European Cultural Policy and Administration (University of Warwick, Regne Unit). És consultor a Trànsit Projectes, professor associat del grau en Relacions Internacionals (Blanquerna – Universitat Ramon Llull) i professor col·laborador del màster en Gestió Cultural (Universitat Oberta de Catalunya – Universitat de Girona).

Gigi Guizzo

Gestora de Projectes Europeus a Trànsit Projectes / CEPS Projectes Socials. Graduada (*BA Hons*) en Història de l'Art i màster en Memòria Cultural. Disseny i implementa projectes relacionats amb educació i qüestions socials i culturals, amb especialitat en temàtiques LGBTQI i d'igualtat de gènere, discriminació digital, innovació digital i justícia mediambiental.

Àngel Mestres

Director de Trànsit Projectes. Coordinador acadèmic del màster en Gestió d'Institucions i Empreses Culturals i del postgrau en Disseny de Projectes Culturals, ambdós de la Universitat de Barcelona. Professor de l'especialització i el postgrau en Gestió Cultural de la Universitat de Córdoba (Argentina).

